

“ข่าวปลอม” ภัยร้ายใกล้ตัวของผู้ใช้โซเชียลมีเดีย

สิริพรรณ ใจแก้ว¹

บทคัดย่อ

ข่าวปลอมเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จหรือทำให้เข้าใจผิด มักมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเสียหายต่อชื่อเสียงของบุคคลหรือนิติบุคคล หรือสร้างรายได้จากการโฆษณา โดยปัจจุบัน รูปแบบของข่าวปลอมนั้นมีอยู่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาเลียนแบบ ล้อเลียน เสียดสีให้รู้สึกขบขัน เนื้อหาชักนำให้เข้าไปในทิศทางที่ต้องการเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง เนื้อหาแอบอ้างเป็นแหล่งข้อมูลหรืออ้างตัวเป็นแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือให้ข้อมูลเนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นเนื้อหาปลอมที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด การเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผิด มีการพาดหัวข่าว ภาพประกอบ ข้อมูลรายละเอียดไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื้อหาที่ผิดบริบท โดยมีเนื้อหาข้อมูลจริงแต่ใช้ไม่ถูกในบริบทหรือสถานการณ์นั้น และเนื้อหาที่หลอกลวง ซึ่งเป็นข้อมูลจริง แต่ใช้เพื่อเจตนาหลอกลวงให้หลงเชื่อ ข่าวปลอมไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดย่อมสร้างผลกระทบในหลายมิติ ตั้งแต่ในระดับบุคคลอันเกิดจากความเข้าใจผิดซึ่งอาจส่งผลเสียต่อชื่อเสียงเกียรติยศ ชีวิตและทรัพย์สินแล้วยังทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม เช่น ข้อมูลเท็จทางด้านการเมือง หรือข่าวสถานการณ์ระหว่างประเทศที่บิดเบือน อาจนำไปสู่ปัญหาระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นวงกว้างมากกว่าเดิม

คำสำคัญ: ข่าวปลอม การรู้เท่าทันสื่อ บทลงโทษตามกฎหมายสำหรับผู้สร้างข่าวปลอม

¹ อาจารย์ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail : sirapakorn_tae@hotmail.com

Fake News: A Threat Close To Social Media Users.

Sirapakorn Jaikaew¹

Abstract

Fake news was the presentation of false or misinformation. It was frequently done with the intention of harming someone's reputation or earning money from advertising. Fake news came in many different forms today. Regardless of whether the content was a propaganda, clickbait, sponsored content, satire, error and mal-information. Fake news, regardless of its form, always creates impacts in multiple dimensions. Starting from the personal level, it results from misunderstandings that can have negative effects on reputation, honor, life, and property. It also generates conflicts within society, such as political misinformation or distorted news about international situations, which may lead to cross-border problems and cause more widespread damage than ever before.

Keywords: Fake News; Media Literacy, Legal Penalties for Fake News Creators

¹ Corresponding author Lecturer, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University
e-mail : sirapakorn_tae@hotmail.com

บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบเครือข่ายสารสนเทศ (อินเทอร์เน็ต) ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการสื่อสารของมนุษย์ โดยเฉพาะรูปแบบการใช้สื่อในปัจจุบันที่เป็นการสื่อสารไร้พรมแดน ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วทุกมุมโลก ตลอดจนผู้คนสามารถควบคุมลักษณะการสื่อสารของตนได้อย่างอิสระโดยผ่านรูปแบบการสื่อสารที่เรียกว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) นอกจากการใช้งานคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะหรือคอมพิวเตอร์พกพาแล้ว ยังมีอุปกรณ์การสื่อสารอย่าง โทรศัพท์เคลื่อนที่ (สมาร์ตโฟน) และแท็บเล็ต ทำให้สามารถเข้าถึงระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา เครือข่ายสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยทุกคนสามารถเป็นผู้สื่อสาร หรือเขียนเล่า เนื้อหา เรื่องราว ประสบการณ์ บทความ รูปภาพ และวิดิทัศน์ที่นำมาแบ่งปันให้ผู้อื่นได้รับรู้ ประกอบกับบทบาทที่เปลี่ยนไปของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) สามารถมีบทบาททั้งในฐานะของผู้ส่งสาร (Sender) และผู้รับสาร (Receiver) ได้ในเวลาเดียวกัน หรือกล่าวได้ว่าในปัจจุบันผู้คนสามารถเป็นได้ทั้ง “ผู้ชม ผู้ใช้ ผู้แชร์” (งาม เชื้อสถาปนศิริ, 2554 อ้างใน ศุภศิลา ปุณจิตต์เจือวงศ์, 2560)

การเข้ามามีบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการแสวงหาข่าวสารของผู้คนในยุคปัจจุบันนั้นเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก จากผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 2565 (Thailand Internet User Behavior 2022) บ่งชี้ให้เห็นว่าผู้คนส่วนใหญ่หันมาแสวงหาข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น โดยภาพรวม พบว่า คนไทยใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ย 7 ชั่วโมง 4 นาทีต่อวัน กิจกรรมออนไลน์ที่มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กิจกรรมการติดต่อสื่อสารออนไลน์ กิจกรรมออนไลน์เพื่อความบันเทิง อย่าง การดูหนัง ฟังเพลง กิจกรรมการซื้อขายของออนไลน์ การทำธุรกรรมทางการเงิน และการอ่านข่าว การโพสต์ข้อมูล บทความ และหนังสือ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้คนมักค้นหาข้อมูลและรับส่งข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นด้วย (ศูนย์วิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันไม่ว่าใครก็ตามเป็นผู้ส่งสารได้ สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้อย่างไร้ขีดจำกัด สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ มีการสร้างและส่งต่อข่าวปลอม (Fake News) ให้แพร่กระจายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงแรกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลสุขภาพ การรับประทาน อาหาร หรือการคิดค้นวิธีรักษาโรคใหม่ ที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ในทางการแพทย์ ซึ่งพบว่ามี การส่งต่อกันด้วยความเข้าใจผิดสูงกว่าร้อยละ 80 จากบรรดาข่าวปลอมทั้งหมด และในระยะหลังยังพบเห็นข่าวปลอมเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองหรือข่าวต่างประเทศมากขึ้น อันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำเนินเรื่อยมาในช่วงหลายปีหลัง (ชยพล ธาณินวัฒน์, 2562)

ดังนั้น การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “ข่าวปลอม” จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของผู้ส่งสารซึ่งอาจจะได้รับโทษตามกฎหมายหากได้ทำการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ไม่เป็นความจริงโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม และในแง่ของผู้รับสารนั้นเพื่อประโยชน์ในการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับ

ตนเองจากการหลงเชื่อข่าวสารที่เป็นเท็จ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความเสียหายที่มีต่อชื่อเสียงเกียรติยศและทรัพย์สิน

ความหมายของข่าวปลอม

คำจำกัดความและความหมายของ Fake News หรือข่าวปลอม จากบทความและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศสามารถสรุปได้ ดังนี้

Fake News หมายถึง ข่าวที่มีเนื้อหาอันเป็นเท็จ (Wardle, 2017)

Fake News หรือ ข่าวปลอม คือข่าวที่เป็นเท็จ เรื่องราวเหล่านี้ถูกประดิษฐ์ขึ้นโดยไม่มีข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาหรือคำพูดได้ บางครั้งเรื่องราวเหล่านี้อาจเป็นการโฆษณาชวนเชื่อที่มีเจตนาออกแบบมาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจผิดหรืออาจได้รับการออกแบบให้เป็นการพาดหัวเรียกแขก (Click Bait) เพื่อหวังผลประโยชน์จากคนจำนวนมาก ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเรื่องราวข่าวปลอมเผยแพร่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ได้ง่ายและรวดเร็ว (Desai, Mooney & Oehrli, 2017)

ข่าวปลอมเป็นประเภทของการหลอกลวงหรือการกระจายข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือข้อมูลที่เป็นเท็จ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์แบบดั้งเดิมหรือสื่อกระจายเสียงหรือผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้มีคุณสมบัติเป็นข่าวปลอมเรื่องราวจะต้องมีการเขียนและตีพิมพ์โดยมีเจตนาที่จะทำให้เข้าใจผิดเพื่อให้ได้รับทางการเงินหรือทางการเมือง (The European Association for Viewers Interests, 2016)

ข่าวปลอมมีส่วนประกอบของข้อมูลที่เป็นเท็จ จงใจหลอกลวง และได้รับการออกแบบเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ มักได้รับการเผยแพร่บนเว็บไซต์คล้ายคลึงกับข้อมูลปลอม ข่าวปลอมจะใช้ภาษาและภาพข่าวของการรายงานข่าวเพื่อสร้างความเชื่อถือกับผู้อ่านซึ่งแตกต่างจากการรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ รวมถึงข้อมูลที่มีการปลอมแปลงอย่างจงใจทำเช่นนี้เพื่อดึงดูดผู้เข้าชมเว็บไซต์เพื่อรับผลประโยชน์ทางการเงิน (Nurse, 2016)

คำว่า Fake News อาจแปลเป็นภาษาไทยได้ทั้ง “ข่าวลวง” หรือ “ข่าวปลอม” ในประเทศไทยนั้นยังไม่ได้บัญญัติความหมายของคำว่า Fake News อย่างเป็นทางการ แต่สามารถสรุปโดยภาพรวมได้ดังนี้

ข่าวปลอม โดยความหมายของมันคือข้อมูลชุดหนึ่งที่ทำขึ้นมา โดยมีเจตนาจะบิดเบือนและโจมตีบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กร มีเนื้อหากระตุ้นอารมณ์เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน หรือที่เราเคยเห็นตามหน้าสื่อบ่อยว่า “พาดหัวเรียกแขก” (Sunny walker, 2017)

ข่าวปลอมที่คนเขียนตั้งใจให้เชื่อแบบผิด เป็นข่าวปลอมที่เกิดจากการกุเรื่องขึ้นมา แต่ทำให้กลายเป็นประเด็นข่าวได้ ข่าวปลอมแบบที่คนเขียนไม่คิดอยู่แล้วว่าคนอ่านจะเชื่อแต่หวังยอดแชร์ บางข่าวถูกมองว่าเป็นข่าวปลอมเพราะมาจากการมองต่างมุมทำให้ตีความไปคนละแบบ (พิณ พัฒนา, 2560)

เฟคนิวส์ (Fake News) คือ ข่าวที่ไม่เป็นจริง แวดวงการสื่อสารมวลชนต่างประเทศเรียกว่าข่าวลวง ที่สื่อมวลชนมีอาชีพกำลังเป็นกังวลกันอยู่ เพราะข่าวลวงนั้น ส่งผลกระทบทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสติปัญญาของคนในสังคม (กองบรรณาธิการจุลสารราชดำเนิน, 2560)

นอกจากนี้คำว่า “ข่าวปลอม” กลายเป็นคำที่ถูกใช้ในความหมายที่กว้างขึ้น ทั้งข่าวปลอมแบบออร์แกนิก คือ เป็นข่าวปลอมที่คนเขียนตั้งใจให้เชื่อแบบผิด เป็นข่าวปลอมเพราะคนพูดซ้ำไปแล้วดันเป็นข่าว ข่าวปลอมแบบที่คนเขียนไม่คิดอยู่แล้วว่าคนอ่านจะเชื่อแต่หวังยอดแชร์ บางข่าวถูกมองว่าเป็นข่าวปลอมเพราะมาจากการมองต่างมุมทำให้ตีความคนละแบบ ขณะที่บางส่วนเป็นข่าวจริง ที่พูดถึงข้อมูลนี้อาจจะไม่ใช่จริง (พิณ พัฒนา, 2560)

จากงานวิจัยของ Reuters Institute for the Study of Journalism ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาด้านวารสารศาสตร์ของสำนักข่าว Reuters ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ได้เปิดเผยผลสำรวจความคิดเห็นจากผู้อ่านข่าวออนไลน์ในประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สเปน และฟินแลนด์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างได้นิยาม ความหมายคำว่า “ข่าวปลอม” หรือ “ข่าวลวง” กว้างกว่าเดิมโดยไม่ได้จำกัดความหมายแค่ข่าวผิด แต่ยังหมายถึงการเขียนข่าวโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง ข่าวที่เลือกข้าง และข่าวที่มีผู้สนับสนุนเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองด้วย (ณรัชชา นิลแก้ว และคณะ, 2561)

โดยสรุปข่าวปลอม (Fake News) หมายถึง ข่าวที่มีเนื้อหาเป็นเท็จ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นโดยไม่มีข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาได้ ข่าวปลอมบางข่าวอาจมีข้อมูลบางส่วนที่สามารถตรวจสอบได้ แต่อาจมีข้อมูลที่สร้างขึ้นเพื่อมีเจตนาปกปิดบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงเดิม (นันทิกา หนูสม, 2561)

นอกจากนี้ ยูเนสโกยังให้ความเห็นว่าการใช้คำว่า “ข่าวปลอม” หรือ “ข่าวลวง” นั้นทำให้เกิดข้อถกเถียง โดยเฉพาะคำว่า “ข่าวลวง” ที่มีความหมายมากกว่าการบิดเบือนข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและทำให้เกิดความเข้าใจผิด รวมทั้งการอำพรางและเผยแพร่ออกไปในรูปแบบของข่าว กลายเป็นคำที่ใช้เป็นอาวุธในการสร้างอารมณ์ เพื่อสกัดกั้นและบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือของวงการข่าว ด้วยเหตุนี้จึงใช้คำว่า ข้อมูลที่ผิด ข้อมูลบิดเบือน และความผิดปกติของข้อมูลข่าวสาร (Information Disorder) ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่ครอบคลุมกว่า แต่มีใช้คำศัพท์บัญญัติ (องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2563)

ประเภทของข่าวปลอม

ในการจำแนกประเภทของข่าวปลอม EAVI หรือ The European Association for Viewers Interests (2016) ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่สนับสนุนการรู้เท่าทันสื่อและการเป็นพลเมืองแบบสมบูรณ์ในยุโรป ได้ทำการศึกษา ในหัวข้อ “Beyond Fake News – 10 Types of Misleading News” แบ่งประเภทข่าวปลอมและข่าวที่สร้างความเข้าใจที่ผิด ดังนี้

1. การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เป็นข้อมูลที่แพร่กระจายไปสู่ความคิดหรือเปลี่ยนความคิด มุมมอง ทำให้รู้สึกคล้อยตาม การโฆษณาชวนเชื่อ การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยใช้การดึงดูดความสนใจของผู้ชม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การกล่าวปราศรัยทางการเมือง

โดยเฉพาะในช่วงเวลาการหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งมีการนำเสนอโนบายของตนเพื่อชักจูงให้น้ำใจประชาชน หากแต่นโยบายดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจริงหรือไม่เกิด

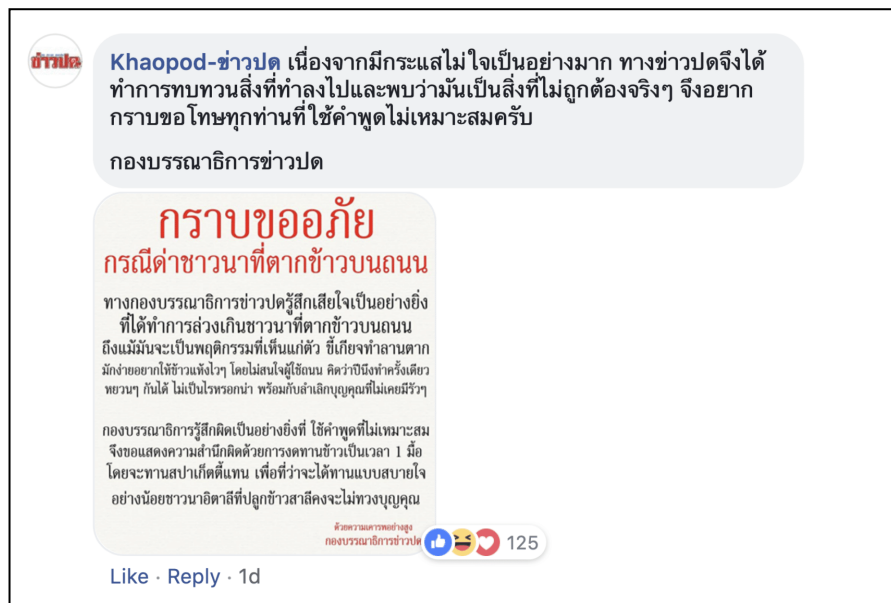
2. การยั่วให้คลิก หรือคลิกเบต (Clickbait) เป้าหมายหลักของคลิกเบต คือการกระตุ้นความสนใจของผู้คนให้คลิกผ่านเนื้อหาเพื่อเพิ่มรายได้จากโฆษณา รูปแบบของข่าวปลอมประเภทคลิกเบตที่พบมากที่สุดคือการเชื่อมโยงที่เป็นเท็จ โดยพาดหัวข่าว ภาพ หรือคำอธิบายภาพไม่สอดคล้องกับเนื้อหา เป็นการพาดหัวข่าวที่ล่อให้คลิกเข้าไปดู เนื่องจากการแย่งความสนใจของผู้รับสารมีเพิ่มมากขึ้น บรรณาธิการจึงจำเป็นต้องเขียนพาดหัวข่าวที่ดึงดูดให้คนคลิกเข้าไปดูมากยิ่งขึ้น แม้ว่าผู้อ่านจะรู้สึกถูกล่อลวงเมื่อคลิกเข้าไปอ่านเนื้อหาก็ตาม นอกจากนี้ การเชื่อมโยงที่เป็นเท็จยังรวมถึงการใช้ภาพและคำอธิบายภาพที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกับเนื้อหา โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก ซึ่งเมื่อผู้ใช้เลื่อนดูในหน้าสโกลล์โดยไม่ได้อ่านเนื้อหา (ซึ่งเกิดขึ้นบ่อย) ภาพและคำอธิบายภาพที่ทำให้เข้าใจผิดนั้นก็จะยังเป็นการหลอกลวงมากขึ้น (องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2563)

3. เนื้อหาที่ได้รับการสนับสนุน (Sponsored Content) มักจะอยู่ในรูปแบบของโฆษณาแบบเนทีฟ (Native Advertising) คือการโฆษณาที่ใช้รูปแบบเนื้อหาเดียวกับเนื้อหาปกติในเว็บไซต์ หรือสื่อสังคมออนไลน์ พร้อมทำหน้าที่ให้เนื้อหาที่คนต้องการรับรู้ หรือรับชม โดยไม่ทราบว่าเป็นโฆษณาจนกว่าจะได้อ่าน/ดูจบ หรือได้อ่านที่มาว่ามาจากไหน หรือใครเป็นผู้สนับสนุนเนื้อหานั้น โดยจะทำการแทรกเรื่องราวของตราสินค้าและตัวสินค้าที่ไม่มากเกินไป ซึ่งทำให้คนอ่านหรือคนเสพสื่อรู้สึกว่าไม่ได้อ่าน/ดูโฆษณาอยู่ เช่น วิดีทัศน์ประเภทการแสดงปฏิกิริยา (Reaction Video) เวลาเข้าชมภาพยนตร์หรือละครเรื่องใดเรื่องหนึ่งส่วนใหญ่มักได้รับการสนับสนุนจากผู้สร้างภาพยนตร์หรือละครนั้นเอง

โดยผลการวิจัยในจากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ในปี 2016 ที่ทำการศึกษาความสามารถในการตัดสินใจที่น่าเชื่อถือของข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนพบว่า 80% ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้ความสนใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้รับการสนับสนุนประเภทโฆษณาเนทีฟ โดยคิดว่าเป็นเนื้อหาจริงจากตัวผู้สร้างเนื้อหานั้นๆ เอง (Wineburg et al., 2016)

4. ข่าวล้อเลียนและเสียดสี (Satire and Hoax) ข่าวล้อเลียนเป็นเรื่องตลกที่นำเสนอในรูปแบบทั่วไป ใช้เนื้อหาที่ตลกขบขันเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ข่าวในโลกแห่งความเป็นจริง และข่าวเสียดสีเป็นข่าวที่อาศัยการประชดประชันและอารมณ์ขันแบบหน้าตาย

เชื่อว่าหลายคนคงจะเคยเห็นเว็บเพจบนสื่อเฟซบุ๊ก ที่มีเนื้อหาล้อเลียนและเสียดสี เช่น ข่าวปด The Double Standard เป็นต้น ที่ทุกคนก็จะดูรู้ว่าเป็นเว็บเพจที่สร้างขึ้นมาเพื่อล้อเลียน ทำให้มีพิษมีภัยน้อยที่สุดเนื่องจากทางผู้จัดทำเองก็ไม่ได้มีเจตนาในการสร้างความเข้าใจผิดหรือมีวัตถุประสงค์ต้องการให้คนมาเชื่อ

ภาพที่ 1 ข้าวปด

ที่มา: ฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ กองบัญชาการตำรวจสันติบาล, 2563

5. ข่าวที่ผิดพลาด (Error) บางครั้งแม้แต่ข่าวที่เผยแพร่จากสำนักข่าวออนไลน์ที่เชื่อถือได้ก็อาจมีความผิดพลาดได้เช่นกัน เช่น การเขียนข้อความที่ผิด ชื่อบุคคลหรือรูปภาพผิดจากเนื้อข่าวจริง ซึ่งทำให้ผู้รับสารเข้าใจไปในทิศทางอื่น หรือไม่เข้าใจในข่าวนั้น

6. ข่าวที่ผู้ส่งสารตั้งใจบิดเบือนหรือสร้างขึ้นโดยมีเจตนาร้าย (Mal-information) มุ่งทำร้ายชื่อเสียงบุคคล องค์กร หรือสร้างความเกลียดชังให้กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นข่าวปลอมประเภทเอนเอียงเลือกข้าง (Partisan) ที่เจตนาให้การสนับสนุนเฉพาะพรรคพวกของตน โจมตีฝ่ายตรงข้าม เพื่อให้พรรคพวกของตนหรือธุรกิจของตนได้รับความนิยมมากกว่าคู่แข่ง เช่น “ชายข้าวต้องผ่านรัฐขายเองจับติดคุก” และ “คลังมีงบจ่ายเงินเดือนข้าราชการ-ลูกจ้างได้อีกไม่เกิน 3 เดือน” เป็นต้น โดยผลกระทบของข่าวปลอมดังกล่าวล้วนส่งผลเสียหายไม่เพียงแต่การก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความตื่นตระหนกแก่ผู้รับสารเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความรุนแรง ความเกลียดชังในสังคม ผลเสียหายต่อชื่อเสียง ทรัพย์สินและชีวิตของผู้ที่ถูกพาดพิงและผู้ที่ยหลงเชื่อข่าวปลอมเหล่านี้ด้วย (เขมนิจ มาลาเว, 2563)

การใช้ข้อมูลในลักษณะที่ทำให้เกิดการเข้าใจผิด เพื่อตั้งประเด็นหรือใส่ร้ายบุคคลให้เสียหาย ด้วยการตัดต่อภาพถ่าย หรือเลือกคำกล่าวหรือสถิติที่จงใจคัดสรรมา สิ่งนี้เรียกว่าทฤษฎีการตีกรอบ (Framing Theory) ที่แสดงให้เห็นว่าสื่อภาพเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลที่ก่อให้เกิดการเข้าใจผิด เพราะสมองของคนเรามีแนวโน้มที่จะจับผิดสื่อที่เป็นภาพน้อยกว่า (องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2563)

7. ทฤษฎีสมคบคิด (Conspiracy Theory) เป็นเรื่องเล่าหรือบทความที่สร้างขึ้นจากความคิดของคน หรือกลุ่มคน โดยนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน อาจมีวัตถุประสงค์ ชื่นชอบ

(Hidden agenda) อื่น เพื่อให้ประโยชน์ให้โทษต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งใด หรืออธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ลักษณะของทฤษฎีสมคบคิดโดยทั่วไปมีข้อเท็จจริงประกอบอยู่เพียงเล็กน้อย หรือส่วนหนึ่งเพียงเพื่อเสริมให้เกิดความน่าเชื่อถือว่ามีหลักฐานสนับสนุนที่ดูเหมือนเกี่ยวข้องกันเท่านั้น หรืออาจ มีเหตุผลสนับสนุนจากความเชื่อส่วนบุคคล

ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีการใช้หมวกที่ทำจากแผ่นพอยล์เพื่อป้องกันการถูกสะกดจิต มีคนเชื่อว่าหากสวมหมวกที่ทำจากแผ่นพอยล์ (ตะกั่วผสมดีบุก) จะป้องกันการถูกควบคุมสมองหรือการสะกดจิต อีกทั้งยังช่วยป้องกันการคุกคามด้วยสนามแม่เหล็กไฟฟ้า ข้อมูลดังกล่าวเป็นการปะติดปะต่อข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีคนจำนวนมากที่เชื่อเรื่องนี้อยู่ทั่วโลก มีทั้งนักธุรกิจ นักการเมือง หรือในญี่ปุ่นมีลัทธิที่เรียกว่า Pana-Wave มีสมาชิกประมาณ 1,200 คน ที่เชื่อว่ามีบางกลุ่มพยายามปล่อยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าเพื่อควบคุมจิตใจให้ปฏิบัติตามคำสั่ง หากมีการสวมหมวกพอยล์ไว้จะช่วยป้องกันคลื่นแม่เหล็กได้ (วารยา, 2566)

8. วิทยาศาสตร์ลวงโลก (Pseudoscience) คือ การแอบอ้าง หรือความเชื่อ หรือแนวทางปฏิบัติที่บอกว่าเป็นวิทยาศาสตร์ แต่จริงๆ แล้วไม่ได้ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องหรือไม่มีหลักฐานหรือความเป็นไปได้ใดมาสนับสนุน มีบทบาทคล้ายกับทฤษฎีสมรู้ร่วมคิด แต่อย่างไรก็ตาม วิทยาศาสตร์มักใช้ทฤษฎีนี้มากกว่าทฤษฎีสมรู้ร่วมคิด บางครั้งก็จะพบเป็นลักษณะเว็บไซต์หรือข่าวที่หลอกหลวงเกี่ยวกับสุขภาพหรืองานวิจัยที่ถูกบิดเบือน ดังจะเห็นได้จากในปี 2553 เกิดวิวาทะครั้งใหญ่ระหว่างกองทัพไทยกับ ผศ.ดร.เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์ อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับประสิทธิภาพของเครื่องตรวจจับวัตถุระเบิด GT200 นำไปสู่การตรวจสอบจนเป็นข่าวโด่งดัง สั่นสะเทือนไปทั่วประเทศ ซึ่งทำให้คำว่า “วิทยาศาสตร์ลวงโลก” เริ่มแพร่หลายมากขึ้น พร้อมกับความโด่งดังของ อ.เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์ อีกด้วย

9. ข่าวที่ให้ข้อมูลผิด (Misinformation) สามารถพบได้ในประเภทข่าวที่ขึ้นทำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยข้อมูลข่าวที่ไม่ถูกต้องมีความแตกต่างจากการตั้งใจบิดเบือน แต่เป็นข่าวที่ไม่ได้ตรวจสอบให้แน่ชัดเสียก่อน ข้อมูลอาจมีทั้งจริงและเท็จผสมกัน ผู้ส่งสารตั้งใจจะส่งข่าวออกไป แต่อาจจะไม่ได้ตระหนักว่าข่าวนั้นมีข้อมูลที่ผิดพลาดอยู่ ดังเช่น ข่าวลือต่างๆ

10. ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ (Bogus) คือ ข่าวปลอมที่เจตนาในการสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นข่าวปลอม โดยมีเนื้อเรื่อง ภาพ หรือข้อมูลที่เป็นเท็จมาประกอบกัน รวมถึงการแอบอ้างเป็นแหล่งข่าวหรือบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ ทุกวิธีการที่จะทำให้ข่าวนั้นเป็นข่าวปลอมที่สมบูรณ์มากขึ้น เช่น เคี้ยวเม็ดมะละกอสุกแล้วกลืนโดยไม่ต้องกินน้ำตาม วันละ 3 เม็ด รักษาเมะเร็งระยะสุดท้าย เห็นผล ใน 1 เดือน (ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย, 2566)

สถานการณ์ข่าวปลอมในประเทศไทย

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอีเอส) เผยสถานการณ์ข่าวปลอมปี 2565 พบข่าวปลอมมุงบดเบือนเกี่ยวกับนโยบายรัฐบาลและข่าวสารราชการมาแรงทั้งปี รองลงมาด้านสุขภาพและเตือนภัยพิบัติ

นางสาวนพวรรณ หัวใจมั่น โฆษกกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมฝ่ายการเมือง (ดีอีเอส) กล่าวว่ากระทรวงดีอีเอสเดินหน้าขับเคลื่อนนโยบายการแก้ไขปัญหาข่าวปลอมอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการทำงานบูรณาการร่วมกันกับทุกหน่วยงานราชการ ในการรับแจ้งเบาะแสจากประชาชนผ่านช่องทางต่าง ๆ ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมในช่องทางเพจเฟซบุ๊ก เว็บไซต์ ทวิตเตอร์ Line Official และติดตามการสนทนาบนโลกออนไลน์ (Social Listening) เกี่ยวกับข่าวปลอม โดยในรอบปี 2565 ภาพรวมผลการดำเนินการของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม (วันที่ 1 ม.ค.2565 – 31 ธ.ค. 2565) จากการรับแจ้งเบาะแสและติดตามการสนทนาบนโลกออนไลน์เกี่ยวกับข่าวปลอม พบว่ามีข้อความข่าวที่ต้องคัดกรอง 517,965,417 ข้อความ หลังจากคัดกรองพบข้อความข่าวที่ต้องดำเนินการตรวจสอบ 14,859 เรื่อง แบ่งเป็น โดยหมวดหมู่กฎหมาย 3,772 เรื่อง ตามมาด้วย หมวดหมู่สุขภาพ 2,344 เรื่อง หมวดหมู่เศรษฐกิจ 634 เรื่อง และหมวดหมู่ภัยพิบัติอีก 450 เรื่อง (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2566)

โดยข่าวปลอม และข่าวบิดเบือนที่มีการแชร์วนซ้ำบ่อยที่สุดในรวม 10 ลำดับในรอบปี 2565 ได้แก่

อันดับ 1 เรื่อง เคี้ยวเม็ดมะละกอสุกแล้วกลืนโดยไม่ต้องกินน้ำตาม วันละ 3 เม็ด รักษา มะเร็งระยะสุดท้าย เห็นผลใน 1 เดือน

อันดับ 2 เรื่อง ปรากฏการณ์ APHELION (อะฟีลิอัน) โลกจะอยู่ไกลจากดวงอาทิตย์ ระยะทาง 5 นาทีแสง หรือ 90,000,000 กิโลเมตร

อันดับ 3 เรื่อง อย. แพคคี หลังไฟเซอร์ถูกบังคับให้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผลข้างเคียงของวัคซีน

อันดับ 4 เรื่อง กสทช. โทเร้งประชาชนขอระงับสัญญาณเบอร์โทรศัพท์ และจะติดแบล็คลิสต์ไม่สามารถเปิดเบอร์ใหม่ได้

อันดับ 5 เรื่อง หากสแกน QR Code จากใบนัดนำจ่ายสิ่งของส่งทางไปรษณีย์ สามารถถูกดูเงินในบัญชีได้

อันดับ 6 เรื่อง วันที่ 22 - 28 ส.ค. 65 จะเกิดพายุ 9 ลูกพร้อมกัน และล้อมประเทศไทยจนทำให้น้ำท่วมกรุงเทพฯ

อันดับ 7 เรื่อง ยาพาราเซตามอลมีส่วนผสมของไวรัสแมคซูโป

อันดับ 8 เรื่อง สธ. เตือนไข้หวัดใหญ่ครั้งนี้มีความร้ายแรงมาก ให้งดการเดินทาง และกิจกรรมทุกประเภท

อันดับ 9 เรื่อง ควรหยุดฉีดวัคซีนโควิด 19 เพราะจะทำให้เสียชีวิตได้

อันดับ 10 เรื่อง ผลิตภัณฑ์ N DRO CARE MOUTH SPRAY ต้านไวรัส แบคทีเรียและเชื้อโรค ปกป้องไข้หวัด ลดการอักเสบ และดักจับเชื้อไวรัสก่อนลงปอด

ดังนั้น เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์แล้ว ควรตรวจสอบให้รอบด้าน เลือกเชื่อเลือกแชร์ โดยต้องไม่ส่งหรือแชร์ข่าวปลอมต่าง ๆ เพราะจะสร้างความตื่นตระหนก และความเสียหายต่อส่วนรวมได้

แรงจูงใจในการสร้างและการเผยแพร่ข่าวปลอม

แรงจูงใจของการสร้างข่าวปลอมมีหลายประเด็นด้วยกัน ทั้งเรื่องของการสร้างและเผยแพร่ข่าวปลอมเพื่อผลประโยชน์ทางการเงิน เช่น หนังสือพิมพ์ในสมัยก่อนอาจพาดหัวข่าวให้หวือหวาเพื่อเพิ่มยอดขาย แต่ปัจจุบันที่มีการใช้เว็บไซต์หรือสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นมีการใช้วิธีออกแบบหัวเรื่องให้เร้าความรู้สึกเพื่อเพิ่มยอดคลิกหรือที่เรียกว่าคลิกเบต (Clickbait) ซึ่งหากมียอดคลิกเป็นจำนวนมากและเนื้อหาข่าวถูกแชร์ออกไปมากเท่าไร จะทำให้ผู้สร้างข่าวดังกล่าวได้ค่าโฆษณามากขึ้น ตัวอย่างของคำคลิกเบตที่พบบ่อย เช่น ตะลึง! อึ้ง! แล้วคุณจะไม่ถึง! และ คลิกเข้าไปดูสิ! เป็นต้น

นอกจากแรงจูงใจทางการเงินแล้ว การสร้างความเสียหายให้แก่ผู้ตกเป็นข่าวหรือการใส่ร้ายก็ถือเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างข่าวปลอมขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการหวังผลทางธุรกิจ การค้าขายชื่อเสียง หรือด้านการเมือง โดยเป็นการสร้างข่าวผ่านเว็บไซต์หรือสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก หรือ ไลน์ ไม่เว้นจะเป็นการสร้างข่าวด้วยการพิมพ์ข้อความธรรมดาที่ไม่มีแหล่งข่าวชัดเจนหรือการสร้างเป็นหัวข้อข่าวที่คล้ายกับสำนักข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งอาจทำให้ผู้เสพข่าวหรือผู้อ่านเกิดความเข้าใจผิดและมีการส่งต่อโดยขาดการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนสร้างความเสียหายให้แก่บุคคลที่อยู่ในข่าวและอาจส่งผลให้ผู้สร้างข่าวนั้นได้รับประโยชน์บางอย่างจากข่าวปลอมเหล่านี้ได้

ตัวอย่างเช่น จากกรณีที่มีการแชร์ข้อมูลในสื่อออนไลน์เกี่ยวกับเรื่องธนาคารออมสินเปิดกลุ่มเฟซบุ๊ก เพื่อให้กู้เงิน ทางธนาคารออมสิน กระทรวงการคลัง ซึ่งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมได้ดำเนินการตรวจสอบและชี้แจงว่า ธนาคารไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ข้อมูลที่ปรากฏในข่าวใด ๆ ทั้งสิ้น และกลุ่มดังกล่าวได้แอบอ้างนำชื่อและโลโก้แอปพลิเคชัน MyMo ธนาคารออมสิน ไปใช้ทำโปรไฟล์โดยไม่ได้รับอนุญาต (ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม, 2566)

สำหรับการเผยแพร่ข่าวปลอมในโซเชียลมีเดีย นั้น ปัจจุบันข่าวปลอมเกือบทั้งหมดถูกส่งต่อและเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งแต่เดิมเครื่องมือเหล่านี้ใช้ในการติดต่อสื่อสารส่งข้อความหรือรูปภาพระหว่างบุคคล โดยในเวลาต่อมาการใช้สื่อเหล่านี้ได้มีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้น ทั้งการปรับปรุงให้เป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงผู้ใช้ได้อย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งข่าวปลอมที่มาในรูปแบบของข่าวสารทั่วไป ซึ่งการพาดหัวข่าวออนไลน์จำนวนมากจึงไปปลุกปั่นให้เกิดปฏิกิริยาในเชิงความรู้สึก เช่น ความกลัว ความตกใจ และความเกลียดชัง บ้างก็เต็มไปด้วยอคติ มีความเกินจริง หรือไร้ความจริงโดยสิ้นเชิง

อีกด้านหนึ่งข้อจำกัดของสื่อกระแสหลักผลักดันให้คนจำนวนมากหันไปเชื่อถือแหล่งข่าวที่ “ไม่เปิดเผยตัวตน” (Underground News Source) ซึ่งอาจให้ข่าวตรงข้ามกับข่าวทางโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ เนื่องจากแหล่งข่าวทางเลือกเหล่านี้สามารถสื่อสาร “เรื่องที่ไม่ถูกพูดถึง” เป็นสิ่งที่สื่อกระแสหลักมองข้ามให้แก่ผู้อ่านได้

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจคือ การแพร่กระจายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นสาธารณะเปิดให้ทุกคนสามารถมองเห็นได้ เช่น เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม หรือ ทวิตเตอร์มีความรุนแรงหรือสร้างผลกระทบน้อยกว่า กลุ่มปิด หรือ “Private Group” ที่มีความเป็นส่วนตัว เช่น การสนทนาผ่านไลน์ กลุ่มไลน์ หรือกลุ่มในเฟซบุ๊ก เพราะกรณีกลุ่มปิด ผู้คนที่เข้าร่วมในกลุ่มต้องมีความผูกพันกันในระดับหนึ่ง ทำให้ไว้วางใจกัน เชื่อใจกันได้ง่ายกว่าคนแปลกหน้า และยิ่งนานวันเมื่อได้ปฏิสัมพันธ์กับคนที่มีความคิดเห็นคล้ายกัน เสพแต่สื่อที่ป้อนข้อมูลชุดเดิมๆ ซ้ำๆ ท้ายที่สุดก็จะส่งผลให้ผู้บริโภคสื่อได้รับข้อมูลเพียงด้านเดียว และกลายเป็นเลือกรับฟังหรือเชื่อเฉพาะในสิ่งที่ตัวเองคุ้นเคยหรือถูกจริตเท่านั้น ปัญหาลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “เสียงก้องในห้องแคบ” หรือ Echo chamber คือสภาวะการเลือกเสพสื่อหรือติดตามข่าวสารจากกลุ่มคนที่คิดเห็นเหมือนกับตัวเองเท่านั้น ทำให้ไม่เปิดรับความเห็นอื่นจากภายนอก และต่อต้านความเห็นที่ขัดแย้งกับแนวคิดหลักของกลุ่ม

นอกจากนี้ ปัญหาอีกประการของ ‘Private Group’ คือ มีลักษณะเป็นการใช้งานของกลุ่มคนวัยใกล้เคียงกัน เช่น กลุ่มไลน์ของผู้สูงอายุ ความเท่าทัน หรือความสามารถในการใช้เครื่องมือในการตรวจสอบ ค้นหาข้อมูล (Search Engine) อาจจะมีข้อจำกัดหรือศักยภาพน้อยกว่าคนกลุ่มอื่นที่เกิดในยุคที่สื่อสังคมออนไลน์หรือระบบอินเทอร์เน็ตได้รับความนิยม ทำให้อาจกลายเป็นส่วนหนึ่งในการแพร่ข่าวปลอมได้ (ชยพล ธาณีวัฒน์, 2562)

ผลกระทบของข่าวปลอม

ด้วยปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ในบางครั้งอาจมีผู้ไม่หวังดี อาศัยช่องโหว่ของการสื่อสารในการปล่อยข่าวปลอม (Fake News) เพื่อวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดผลกระทบในหลายมิติ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2562)

1. ผู้รับสารได้ข้อมูลไม่ถูกต้อง ทำให้ตัดสินใจผิดพลาด อาจส่งผลเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น แชร์ข้อมูลว่าดื่มน้ำมะนาวช่วยรักษาโรคมะเร็งได้ ผู้ป่วยอาจเลิกไปรักษาด้วยวิธีเคมีบำบัดกับหมอ ทำให้มะเร็งลุกลามถึงขั้นเสียชีวิต
2. ผู้รับสารเกิดความตระหนกตกใจ เช่น ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับภัยพิบัติ หรือโรคระบาดต่าง ๆ อาจทำให้ผู้คนแตกตื่น แห่กักตุนของกินของใช้ หรือไปเข้าคิวฉีดวัคซีนป้องกันโรคซึ่งไม่เกิดขึ้นจริง ข่าวการเมืองหรือนโยบายของรัฐที่อาจทำให้หุ้นขึ้นหรือลง นักลงทุนเทขายหุ้นหรือซื้อเพื่อเก็งกำไร
3. ผู้ถูกแอบอ้างได้รับความเสียหาย เช่น ถูกล้อเลียน ดูหมิ่น กลั่นแกล้งรังแก เพราะข้อมูลเท็จที่เกิดจากการตัดต่อให้ดูตลกขบขัน ถูกเกลียดชังจากข้อมูลเท็จเชิงใส่ร้ายป้ายสี หรือตัวอย่างข่าวดาราดังป่วยหนักใกล้เสียชีวิต ทำให้ประชาชนสงสาร มีฉาชีพฉกฉวยโอกาสเรียกรับเงินช่วยเหลือครอบครัวดาราดัง
4. ข้อมูลที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม เช่น ข้อมูลเท็จทางการเมือง ข่าวสถานการณ์ระหว่างประเทศ อาจนำไปสู่ความไม่สงบสุขในสังคม สร้างปัญหาระหว่างประเทศได้

การคัดกรองข่าวจริง-ข่าวปลอม

ข่าวปลอมที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์นั้นหากผู้รับสารไม่มีความหนักแน่นและพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถึงที่มาที่ไปอาจทำให้หลงเชื่อได้ง่ายเพราะลักษณะของการพาดหัวข่าวนั้นมีความตื่นเต้น เร้าใจ และดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งเมื่อเข้าไปอ่านแล้วหากบุคคลนั้นไม่สังเกตดูส่วนประกอบอื่น ๆ ของข่าวก็จะทำให้หลงเชื่อและส่งต่อไปยังผู้อื่นโดยง่าย สร้างความเสียหายให้แก่บุคคลที่อยู่ในข่าวหรือสร้างความเสียหายแก่รัฐได้

การคัดกรองข่าวสารที่ไหลเข้าออกตลอดเวลาบนโลกออนไลน์นั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องตระหนักอย่างมากเพื่อป้องกันการเผยแพร่ข่าวอันจะสร้างความเสียหายแก่ผู้อื่น ซึ่งจะต้องพิจารณาหลายองค์ประกอบ ดังนี้ (ชยพล ธาณินวัฒน์, 2562)

1. อย่าอ่านเพียงข้อความพาดหัวข่าวแล้วปักใจเชื่อหรือแชร์อย่างรวดเร็ว
2. ตรวจสอบแหล่งที่มาและความน่าเชื่อถือของข้อมูล สามารถตามหาบทความต้นฉบับได้หรือไม่
3. ตรวจสอบที่อยู่ของเว็บไซต์ โดยปกติแล้วมักจะเป็น .com, .org แต่ถ้าเป็น .com.co หรือสัญลักษณ์ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งอาจเป็นเว็บไซต์ปลอม

4. ค้นหาชื่อผู้เขียน เพื่อยืนยันว่ามีตัวตนจริง และเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่น่าสนใจ
5. แหล่งข่าวที่อยู่ในบทความมีตัวตนจริง หรือเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่น่าสนใจหรือไม่
6. สามารถหาบทความที่คล้ายกันในเว็บไซต์อื่นหรือไม่
7. ใช้หลักการค้นหาย้อนกลับ จากการหาภาพหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่น่าสนใจ
8. ตรวจสอบคุณภาพ ความเป็นกลางของเนื้อหา และเวลาในการนำเสนอ
9. บางข้อมูลอาจเป็นเนื้อหาที่เน้นตลกเสียดสี
10. สอบถามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ

นอกจากนี้ ทีมข่าวไบรท์ทูเดย์ (2562) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับข่าวปลอมไว้ในรายงานพิเศษ “7 วิธีสังเกต ข่าวปลอม Fake News บนโลกออนไลน์” ดังต่อไปนี้

1. ข่าวที่มีการพาดหัวข่าวเกินจริง การพาดหัวข่าวหรือ Headline มักจะดึงดูดสายตาน่าสนใจ และเป็นเรื่องที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงหรือรูปภาพไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพาดหัว มักจะเป็นกลยุทธ์การใช้ภาพตัดต่อเพื่อให้ดึงดูดเช่นด้วยการปิดบังภาพบางส่วน เพื่อให้คลิกเข้าไปยังเว็บไซต์เป็นหนึ่งในจำนวนยอดผู้เข้าชมของเว็บไซต์ข่าวปลอมไปโดยไม่รู้ตัว

2. การแปะโฆษณาของสิ่งผิดกฎหมาย เมื่อเข้าไปยังเว็บไซต์แล้วปรากฏการโฆษณาสิ่งผิดกฎหมายต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์การพนันหรือการโฆษณาชวนเชื่อในรูปแบบของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมที่ลุ่มเสี่ยงและดูเหมือนจะไม่ถูกรับรองโดย อย. และองค์การต่าง ๆ ให้ฟังคิดไว้เลยว่าข้อมูล เชื่อถือได้เพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์เพราะเว็บไซต์จากสำนักข่าวออนไลน์ จะยืนอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมสื่อจะไม่ใช้พื้นที่โฆษณาเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

3. ตรวจสอบรูปภาพใน Google เป็นวิธีตรวจสอบที่ง่าย ด้วยสมมติฐานที่ว่าเมื่อเนื้อหาข่าวปลอมแล้วรูปภาพที่ใช้ประกอบข่าวนั้นก็ต้องปลอมเช่นเดียวกัน หากใช้เว็บเบราว์เซอร์ Google Chrome เพียง

เราคลิกขวาที่รูปภาพในข่าวก็จะมีหัวข้อให้เลือกว่าค้นหารูปภาพจาก Google ซึ่งจะบอกเราได้หมดว่ารูปภาพนี้เผยแพร่ในอินเทอร์เน็ตเมื่อไร (เราก็จะรู้ว่าเวลาไม่ตรงกับความเป็นจริง) ในเหตุการณ์อะไร (ภาพกับเนื้อหาข่าวคนละเรื่องไปเลย) และที่ไหน (ส่วนใหญ่จะเอาภาพมาจากต่างประเทศ) ดังนั้นเราก็ตรวจสอบข่าวด้วย Google จะได้คำตอบเลยว่าเป็นข่าวปลอมหรือไม่

4. สังเกตชื่อ Link และ URL ให้ดี บางทีเว็บไซต์ข่าวปลอมจะอาศัยการตั้งชื่อเว็บไซต์ให้ใกล้เคียงกับเว็บไซต์ของสำนักข่าวออนไลน์ต่าง ๆ โดยเปลี่ยนบางตัวอักษรให้คล้ายคลึงกันเพื่อหลอกสายตาคณ

5. ตรวจสอบวันที่ ข่าวปลอมอาจมีลำดับเหตุการณ์ที่ไม่สมเหตุสมผล หรือแม้กระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงวันที่ของเหตุการณ์ มีหลายครั้งที่เว็บเพจข่าวปลอมนำข่าวเก่ามาบิดเบือนหรือการเผยแพร่ซ้ำเพื่อให้เกิดกระแสอีกครั้งหนึ่ง เมื่อไรที่มีการกดแชร์ข่าวนั้น ๆ ผู้แชร์กลายเป็นคนที่หยิบข่าวเก่ามาโพสต์ทันที ซึ่งสร้างความสับสนได้อย่างไม่น่าเชื่อ

6. ตรวจสอบชื่อของแหล่งข่าวให้ดี การตรวจสอบแหล่งข่าวเป็นเรื่องที่สำคัญ สำนักข่าวที่ดีจะปรากฏชื่อของแหล่งข่าวผู้ให้สัมภาษณ์และตำแหน่ง หรือยืนยันตัวตนของแหล่งข่าว เพื่ออ้างอิงคำสัมภาษณ์ต่อสื่อ หากไม่มีถือว่าขาดความน่าเชื่อถือ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เผยว่า... นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่กล่าวกับผู้สื่อข่าวว่า... หรือ ชาวบ้านเล่ากันปากต่อปากว่า... เป็นต้น

7. สังเกตตัวสะกดและอักษรต่างๆ ผู้สื่อข่าวที่ดีหรือสำนักข่าวออนไลน์ที่มีตัวตนและมีคุณภาพจะไม่ผิดพลาดเรื่องตัวสะกดของคำหรือประโยคต่าง ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่าจะต้องมีการพิสูจน์อักษรก่อนการเผยแพร่ทุกครั้ง เพื่อความถูกต้องและความไม่คลาดเคลื่อนของข้อความหรือสารที่จะส่งออกไป

การบังคับใช้กฎหมายกับข่าวปลอม

การบังคับใช้กฎหมายเพื่อรับมือและควบคุมการเผยแพร่ข่าวปลอมมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ถูกนำมาใช้ 3 ฉบับ คือ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์พ.ศ. 2560 โดยแต่ละฉบับมีรายละเอียดดังนี้ (ชยพล ธาณีวัฒน์, 2562)

1. ประมวลกฎหมายอาญาที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาท

ประมวลกฎหมายอาญา กำหนดความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ใน มาตรา 326 โดยมีมาตรา 328 เป็นบทเพิ่มโทษที่ใช้กันบ่อย ดังนี้

“มาตรา 326 ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

“มาตรา 328 ถ้าความผิดฐานหมิ่นประมาทได้กระทำให้โดยการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ภาพ หรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใด แผ่นเสียง หรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพหรือบันทึกอักษร กระทำโดยการกระจายเสียง หรือการ กระจายภาพ หรือโดยกระทำการป่าว

ประกาศด้วยวิธีอื่น ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ความผิดฐาน “หมิ่นประมาท” เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่พื้นฐานที่สุดที่จะถูกหยิบขึ้นมาใช้ดำเนินคดีเพื่อปกป้องชื่อเสียงจากการถูกใส่ร้าย หรือการโจมตีด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่เป็นความจริง ที่ไม่ใช่การวิพากษ์วิจารณ์โดยสุจริต โดยเฉพาะในยุคที่ทุกคนมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การใส่ร้ายป้ายสีกันเกิดขึ้นในทางสาธารณะได้ง่ายและจำนวนมากขึ้น เมื่อการหมิ่นประมาททำผ่านสื่อรวมทั้งสื่อออนไลน์ ก็จะต้องใช้มาตรา 328 เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เมื่อเป็นการ “หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา” จะมีโทษเพิ่มสูงขึ้น นอกจากการดำเนินคดีหมิ่นประมาททางอาญาแล้ว ผู้ที่เห็นว่า ตัวเองถูกใส่ร้ายป้ายสีอย่างไม่เป็นธรรม ยังมีทางเลือกอีกประการหนึ่ง คือ การฟ้องคดีแพ่ง

2. ประมวลกฎหมายอาญา กำหนดฐานความผิดลหุโทษ

ประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดฐานความผิด “บอกเล่าความเท็จ” ไว้เป็นความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีโทษไม่มาก ปรากฏในมาตรา 384 ดังนี้

“ผู้ใดกล่าวบอกเล่าความเท็จให้เลื่องลือจนเป็นเหตุให้ประชาชนตื่นตกใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

หากมีการเผยแพร่ข่าวปลอม หรือ “ข้อมูลเท็จ” ที่ไม่ใช่การโจมตีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไม่ได้กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ก็ยังมีความผิดอยู่ตามมาตรา 384 ซึ่งมีโทษไม่สูงมากนัก อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ข้อมูลเท็จที่จะเป็นความผิดตามมาตรานี้ได้ต้องมียุทธประสงค์ประกอบ คือ ทำให้คนอื่นตกใจด้วย หากเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเท็จในลักษณะที่ไม่มีความน่าเชื่อถือเอาเสียเลย ไม่น่าจะทำให้ใครเชื่อ หรือจงใจใครได้ ไม่ได้ทำให้ประชาชนตื่นตกใจ และไม่ได้ก่อความเสียหายต่อผู้อื่นหรือรัฐ เช่นนี้ยังเป็นเพียงเรื่องโกหกทั่วไปที่ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายใด ๆ

มาตรา 384 นั้นดูเขียนขึ้นมาพร้อมกับประมวลกฎหมายอาญาในปี 2499 แสดงให้เห็นว่า วิธีคิดสมัยก่อนที่มีโซเซียลมีเดียมองว่า การบอกเล่าความเท็จทำให้ประชาชนตื่นตกใจก็ยังถือเป็นความผิดเล็กน้อย ที่มีโทษไม่สูง แม้จะทำให้ประชาชนตื่นตกใจก็ตาม แต่เมื่อมาถึงยุคของสื่อออนไลน์ สังคมเสพข่าวจากคนที่ไม่รู้จกกันและส่งต่อกันได้ง่ายมากขึ้น จึงเป็นเรื่องท้าทายว่า ความผิดฐานนี้จะควรมีโทษมากน้อยเพียงใด

3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในหมวดของการ “ละเมิด”

โดยได้กำหนดเรื่องการหมิ่นประมาทไว้ในมาตรา 423 ดังนี้

“ผู้ใดกล่าวหรือโฆษณาแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดีหรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น แม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริง แต่หากควรจะได้รู้ได้

ผู้ใดส่งข่าวสารอันตนมิได้รู้ว่าเป็นความจริง หากว่าตนเองหรือผู้รับข่าวสารนั้นมีทางได้เสียโดยชอบในการนั้นด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสารเช่นนั้นหาทำให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่”

จะเห็นได้ว่าการเผยแพร่ข่าวสารที่ไม่เป็นความจริงทำให้คนอื่นเสียชื่อเสียงถือเป็นการทำ “ละเมิด” ลักษณะของคดีแพ่งต่างจากการดำเนินคดีทางอาญา คือ ไม่มีตำรวจ อัยการ หรือกระบวนการของรัฐเข้ามาดำเนินคดีให้ หากผู้เสียหายต้องการได้รับการชดเชยความเสียหายก็ต้องฟ้องคดีด้วยตัวเอง และเมื่อศาลตัดสินว่ากระทำความผิด ผู้กระทำผิดต้องจ่ายค่าเสียหายชดเชยทดแทนให้กับผู้เสียหายเป็นตัวเงิน หรือลงประกาศโฆษณาคำพิพากษาหรือโฆษณาเรื่องที่เป็นความจริงตามปริมาณที่ศาลสั่ง เพื่อชดเชยผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการเผยแพร่ข้อมูลเท็จที่ตัวเองได้ก่อขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ไขความผิดที่ตรงประเด็น

สำหรับผู้ที่ถูกใส่ร้ายป้ายสีด้วย “ข้อมูลเท็จ” หรือ “ข่าวปลอม” หากเห็นว่า การเผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้นทำให้ตัวเองได้รับความเสียหาย แต่ไม่ใช่ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อรัฐหรือประชาชน ก็มีทางเลือกอยู่สองทางที่จะดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาททางอาญาหรือทางแพ่ง หรือดำเนินคดีทั้งสองทางพร้อมกันก็ได้ กฎหมายที่มีอยู่ก็พร้อมที่จะทำงานเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและเอาผิดผู้ที่เผยแพร่สิ่งที่ไม่เป็นความจริงอยู่แล้ว

4. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560

การกระทำความผิดเกี่ยวกับข่าวปลอมเกี่ยวข้องกับมาตรา 14 ซึ่งกำหนดว่า

“ผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

(1) โดยทุจริต หรือโดยหลอกลวง นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน อันมิใช่การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ หรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชน

(3) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ อันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรหรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา

(4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้

(5) เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ตาม

(1) (2) (3) หรือ (4)

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง (1) มิได้กระทำต่อประชาชน แต่เป็นการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้กระทำ ผู้เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้เป็นความผิดอันยอมความได้”

มาตรา 14 (2) กำหนดองค์ประกอบของความไวตรงประเด็นกับการมุ่งเอาผิด “ข่าวปลอม” มากที่สุด กล่าวคือ การเผยแพร่ “ข้อมูลเท็จ” ที่จะกระทบต่อความมั่นคงของประเทศเป็นความผิดตามมาตรา นี้ ในขณะที่หากเป็นข้อมูลเท็จที่มุ่งโจมตีหรือทำให้บุคคลบางคนเสื่อมเสียชื่อเสียงนั้นยังไม่เป็นความผิดตามมาตรา นี้ มาตรา นี้จึงตีกรอบอยู่แล้วว่า การโกหกหรือการพูดเรื่องที่ไม่จริงโดยทั่วไป ยังไม่ใช้การกระทำที่เป็นเรื่องร้ายแรงต่อสังคมในระดับที่จะต้องบัญญัติให้เป็นความผิดในที่นี้

ขณะที่มาตรา 14 (1) เป็นมาตราที่มุ่งจะเอาผิดการหลอกลวงเพื่อให้ได้ไปซึ่งผลประโยชน์ทางทรัพย์สิน ซึ่งไม่เกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาท พิจารณาจากถ้อยคำที่ว่า “โดยทุจริตหรือโดยหลอกลวง” และมาตรานี้มุ่งเอาผิดเฉพาะกรณีการหลอกลวงต่อสาธารณชน พิจารณาจากถ้อยคำที่ว่า “โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน” หากเป็นการหลอกเพื่อน แก๊งเพื่อน หรือหลอกหลวงคนใดคนหนึ่งที่ไม่ได้ประกาศต่อสาธารณะและไม่ได้ทำให้คนหลงเชื่อจำนวนมาก ๆ มีอัตราโทษเบาลงและเป็นความผิดที่ยอมความได้ตามวรรคท้าย

หากมีคนตั้งใจเผยแพร่ “ข่าวปลอม” เพื่อให้คนส่วนใหญ่หลงเชื่อและทำให้ตัวเองได้ไปซึ่งผลประโยชน์ทางการเมือง ไม่สามารถดำเนินคดีตามมาตรา 14 (1) ได้โดยทันที นอกจากจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นข่าวปลอมที่ทำให้ผู้ปล่อยข่าวได้ไปซึ่งประโยชน์ทางทรัพย์สิน ส่วนจะสามารถดำเนินคดีด้วยมาตรา 14 (2) ได้ ต้องเป็นกรณีที่ “ข่าวปลอม” นั้นเข้าข่ายร้ายแรง มีลักษณะที่น่าจะสร้างความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ หรือเศรษฐกิจ หรือสร้างความตื่นตระหนกได้ หากเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเท็จเพื่อโจมตีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเป็นข้อมูลเท็จที่ไม่น่าจะมีอิทธิพลสูงใจให้คนจำนวนมากเชื่อหรือสนใจได้ ก็ยังไม่เป็นความผิดตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ แต่อาจจะเป็นความผิดฐานอื่นได้

ตัวอย่างเช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สั่งฟ้องผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และผู้ใช้สื่อออนไลน์อีก 2 ราย กรณีเผยแพร่ข่าวหญิงรายหนึ่งใน จ.อุดรธานี แ้ว่วคชิน ซึ่งต่อมาตรวจสอบพบว่าเป็นข่าวปลอม โดยเฟซบุ๊กของกระทรวงดิจิทัลเผยแพร่ข้อความว่านายชัยวุฒิ ธนาคมานุสรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัล ได้มอบหมายให้ผู้แทนกระทรวงเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อสถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง เพื่อดำเนินคดีต่อผู้ใช้เฟซบุ๊กชื่อ "Wadphan Niphawan" ผู้ใช้บัญชีทวิตเตอร์ชื่อ "@tuykallaya" และผู้ใช้เฟซบุ๊กชื่อ "กะทิ จ้า" เมื่อวันที่ 11 พ.ค. 2564

กระทรวงดิจิทัลระบุว่า การเข้าแจ้งความนี้สืบเนื่องจากกรณีที่หญิงรายหนึ่งโพสต์ข้อความอ้างว่าได้รับการฉีควัคซีนยี่ห้อซิโนแวคที่ จ.อุดรธานี และเกิดผลข้างเคียงเป็นอาการชาทั้งตัวและมีเลือดออกในสมอง โดยได้นำภาพผู้ป่วยรายหนึ่งที่โรงพยาบาลหนองม่วง จ.ลพบุรี ที่มีอาการแพ้ยา มีผื่นแดงเต็มตัวมาเผยแพร่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและได้มีการชี้แจงไปแล้วว่าไม่เป็นความจริง

ต่อมาได้มีผู้แชร์โพสต์ดังกล่าวไปอย่างกว้างขวาง รวมทั้งผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดีย 3 รายดังกล่าว กระทรวงดิจิทัลจึงได้ตรวจสอบและแจ้งความต่อตำรวจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลระบุว่า การ

เผยแพร่ข่าวปลอมในกรณีนี้ เข้าข่ายความผิดตาม พระราชกำหนด (พ.ร.ก.) การบริหารราชการ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน และพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 รวมทั้งกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น (BBC NEWS, 2021)

แม้ว่าจะมีกฎหมายมากมายหลายฉบับที่นำมาบังคับใช้เกี่ยวกับการสร้างและเผยแพร่ข่าวปลอมซึ่ง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือแม้กระทั่งรัฐก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ ประชาชนจะต้อง ตระหนักรู้ถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันซึ่งมีมหาศาลและมีการส่งผ่านและเผยแพร่อย่างรวดเร็ว โดยการใช้วิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์รายละเอียดและองค์ประกอบของข่าวสารเหล่านั้น เพื่อมิให้ ตกเป็นเครื่องมือของการสร้างข่าวปลอมจากผู้ที่ไม่หวังดี อันจะนำมาซึ่งการต้องได้รับโทษตามกฎหมาย โดยโทษจะมากน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด

หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการต่อต้านข่าวปลอม

การรับมือข่าวปลอมของผู้บริโภคสื่อไม่ใช่การผลักภาระหรือโยนความรับผิดชอบให้กับประชาชน ผู้บริโภคสื่อเพียงอย่างเดียว แต่ทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือประสานงานกัน เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามข่าวปลอมทุกรูปแบบ สำหรับประเทศไทยมีการจัดตั้ง หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการต่อต้านข่าวปลอม ดังต่อไปนี้

1. ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย

ด้วยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ได้รับมอบนโยบายจากรัฐบาลให้ดูแล กลั่นกรอง ตรวจสอบ หรือกำจัดข่าวปลอม เน้นว่าเป็นข่าวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง และมีการ สร้างการรับรู้ ความเข้าใจในข่าวที่ถูกต้อง เพื่อประชาชนทุกคนให้เข้าใจ และรู้เท่าทันว่าข่าวไหนปลอมข่าว ไหนจริง ทั้งนี้ กระทรวงดิจิทัลฯ ได้จัดตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย (Anti-Fake News Center Thailand) ใช้เป็นกลไกการขับเคลื่อนโดย คณะกรรมการประสานงานและแก้ไขปัญหาข่าวปลอมที่กระทบ ต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินประชาชน ที่จะมีคณะผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ สื่อมวลชน ทำหน้าที่วางแผนกำกับการดำเนินงาน และแผนการเผยแพร่ตามขั้นตอนการพิจารณาข่าวปลอม การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารออนไลน์ ข่าวที่เป็นกระแสในโลกโซเชียล อย่างรู้เท่าทันของภาครัฐ โดยมี หลักเกณฑ์ในการพิจารณาข่าวปลอมที่มีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง เน้นย้ำว่าข่าวปลอมที่มีผลกระทบ ต่อสังคมในวงกว้าง ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินต่อประชาชนโดยตรง เช่น โรคระบาด ภัยพิบัติ เศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม ข่าวที่สร้างความแตกแยกในสังคม ข่าวที่สร้างความเข้าใจผิดต่อสังคม ตลอดจนข่าว ที่ทำลายภาพลักษณ์ต่อประเทศ และสิ่งสำคัญยึดหลักการ (Code-of-Principles) ดังนี้

- 1) ความเที่ยงธรรมและความปราศจากอคติในการคัดเลือกข่าว
- 2) ความเป็นส่วนบุคคลกับสิทธิเสรีภาพของการนำเสนอข่าว
- 3) การขัดกันด้านผลประโยชน์ และผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่นำไปสู่ความขัดแย้ง
- 4) ให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายที่ถูกพาดพิง และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเท่าเทียมกัน

5) สามารถอธิบายกระบวนการการพิสูจน์ การตรวจสอบ แหล่งที่มาของบทความและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้

6) มีความรู้เกี่ยวกับข่าวนั้น ๆ ประชาชนสามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงในด้านต่าง ๆ ได้
อย่างเปิดเผย ซื่อสัตย์ และโปร่งใส และสุดท้าย

7) เป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่ออิทธิพลของหน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ

ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม มีหน้าที่หลักจะมีการติดตาม ตรวจสอบ ข้อมูลที่เผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์และระบบอินเทอร์เน็ต พร้อมวิเคราะห์แนวโน้ม และบ่งชี้ข้อมูลที่เป็นข่าวปลอม ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบข้อมูล ผลิตข้อมูลที่ต้องการ อีกทั้งจัดส่งข้อมูลต่อหน่วยงานที่เป็นเจ้าของเรื่องประกอบการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และข้อสำคัญ ขั้นตอนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องต่อประชาชนและสาธารณชน จะผ่านกลไกภาคสื่อสารมวลชน เช่น สำนักข่าวไทย สมาคมนักข่าวหรือหน่วยงานอื่น ๆ เครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

อีกบทบาทสำคัญของการจัดตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม คือ ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้สร้างจิตสำนึก รอบรู้เท่าทันเพื่อให้ประชาชนสามารถปกป้องตนเองจากข่าวปลอม ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องมือระบบตรวจสอบข่าวปลอมให้มีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายหลักคือ เพื่อให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีช่องทางเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วม ป้องกันการแชร์เนื้อหาข่าวที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนสามารถรู้เท่าทันข่าวปลอม โดยกระทรวงดิจิทัลฯ เตรียมพิจารณาจัดทำเครื่องมือเพื่ออำนวยความสะดวก อาทิ แอปพลิเคชัน เว็บไซต์

Anti-Fake News Center มีการทำงานในลักษณะ Online และ Offline เป็นไปตามมาตรฐานสากลของ International Fact Checking Network หรือ IFCN วิธีการแจ้งเกี่ยวกับข่าวปลอมแบ่งหมวดหมู่อย่างชัดเจน ศูนย์ทำหน้าที่รับแจ้งข้อมูลที่ต้องการตรวจสอบ และส่งต่อเรื่องไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง แล้วแจ้งผลการตรวจสอบกลับมา ประชาชนจะสามารถตรวจสอบข่าวปลอมได้ทันที เบื้องต้นคาดว่าจะภายใน 2 ชั่วโมง และได้เน้นการมีส่วนร่วมให้กับประชาชน จึงพัฒนาเว็บไซต์ www.antifakenewscenter.com เพื่อเป็นศูนย์กลางในการตรวจสอบข่าวสาร หรือข้อมูลอันเป็นเท็จ ข้อมูลหรือข่าวที่มีการติดต่อข้อมูล เนื้อหา การนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยปราศจากข้อเท็จจริง พร้อมทั้งชี้แจงเสนอข้อเท็จจริงที่ต้องการ และสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับภาคประชาชน (หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สมาคม เครือข่ายต่างๆ และภาคประชาชน) สามารถตรวจสอบ สอบถาม และร่วมมือในแก้ไขการเผยแพร่ข่าวสาร หรือข้อมูลอันเป็นเท็จ

นอกจากนี้กระทรวงดิจิทัลฯ ได้ประสานความร่วมมือในการปฏิบัติงาน กับเครือข่ายสังคมออนไลน์รายหลัก เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นร่วมกับหน่วยงาน ทุกกระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างแนวปฏิบัติร่วมกัน และเป็นการสร้างเครือข่ายอีกทางหนึ่ง ปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการแต่งตั้งผู้แทนประสานงานกับศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับศูนย์ฯ และต้องได้คำตอบที่ถูกต้อง ชัดเจน และจะดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องต่อไป (The Standard Team, 2562)

2. ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือ ศปอส.ตร. มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในคดีเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีโดยตรง ทั้งการหลอกลวงผ่านสื่อออนไลน์ แก๊งคอลเซ็นเตอร์ โรแมนซ์สแกม การหลอกลวงผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งอาชญากรรมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย สำหรับ ศปอส.ตร. เรียกได้ว่าเป็นศูนย์ที่รวมผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านงานสืบสวนมาไว้โดยเฉพาะ รวมไปถึงคนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จนทำให้มีผลการจับกุมอย่างมากมาย ทำให้เป็นที่ฝากความหวังกับผู้เสียหายที่ได้รับความเดือดร้อนจากอาชญากรไซเบอร์ (คมชัดลึก, 2564)

ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) ดำเนินการปราบปราม จับกุมผู้ที่กระทำความผิดให้มารับโทษตามกฎหมาย พร้อมดำเนินการบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เยียวยาให้แก่ผู้เสียหายตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม สร้างความเชื่อมั่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้กับประชาชน นักท่องเที่ยว นักลงทุน และสังคม

เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน ที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ตร.) ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) ได้เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการ ที่อาคาร 1 ชั้น 1 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดย ศปอส.ตร. ได้ประชาสัมพันธ์เรียนเชิญพี่น้องประชาชนเป็นเพื่อนในกลุ่ม line official ของศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) Police Cyber Taskforce (PCT.) ที่ link <http://nav.cx/5aimxV2> ทั้งนี้หากประชาชนมีข้อมูล เบาะแส หรือ การกระทำความผิด สามารถแจ้งได้ที่หมายเลขสายด่วน ศปอส.ตร. 1155, บก.ปอท. 02-142-2556 และ 02-142-2557 ได้ตลอด 24 ชั่วโมง (มติชนออนไลน์, 2562)

3. โครงการโคแฟค

โครงการโคแฟค หรือ Collaborative Fact Checking เกิดขึ้นมาด้วยแรงบันดาลใจจากการรวมตัวของภาคประชาสังคมในไต้หวันที่เชื่อในเรื่องพลังของภาคพลเมืองในการรับมือกับด้านมืดของข้อมูลข่าวสาร ด้วยการมีพื้นที่กลางในการให้ทุกฝ่ายมาช่วยกันค้นหาข้อเท็จจริง เพื่อไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเพียงผู้รู้จริง เพราะบางครั้งข้อเท็จจริงอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาและเหตุปัจจัย ภาคประชาสังคมในประเทศไทย สร้างพื้นที่กลางที่เปิดกว้าง ปลอดภัย และสร้างสรรค์ในการที่จะค้นหาความจริงร่วมกัน ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารเต็มไปด้วยความเข้าใจผิด สับสนอลหม่าน จนบางครั้งยากที่จะเชื่อใครหรืออะไรได้

เมื่อกลางปี พ.ศ. 2562 ภาคประชาสังคมในประเทศไทยได้จัดงานสัมมนาว่าด้วยเรื่องการแก้ปัญหาข่าวลวง หรือ International Conference on Fake News นำโดยภาคี 8 องค์กร อาทิ สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) Friedrich Naumann Foundation for Freedom (FNF) องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การสัมมนาได้ลงนามประกาศปฏิญญารวมพลังขับเคลื่อนต่อต้านข่าวลวงข่าวปลอมร่วมกันด้วย อีกทั้งได้รับเกียรติจากรัฐมนตรี

ดิจิทัลของไต้หวันคือคุณอูเตอเรย์ ถึง มาเป็นวิทยากรคนสำคัญที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์งานของโคแฟกต์แบบในไต้หวัน ภายหลังจากนั้นมีการประสานงานเพื่อสร้างความร่วมมือ จนนำมาสู่โครงการโคแฟกต์ในประเทศไทย

แนวคิดของโคแฟกต์ เป็นการผสมผสานการผลักดันการใช้เทคโนโลยีของภาคพลเมือง (Civic Tech) กับงานเชิงข่าวด้านวารสารศาสตร์ (Journalism) โดยมีกองบรรณาธิการร่วมกับอาสาสมัครในการกรองข่าว และเปิดพื้นที่ให้ทุกคนมาร่วมแลกเปลี่ยนโต้แย้งข้อเท็จจริงและความเห็นได้ อีกทั้งมี Chatbot หรือโปรแกรมการพูดคุยอัตโนมัติที่เปิดให้ทุกคนมาส่งข่าวให้ทีมกลั่นกรองได้ มีทีมเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ และ สื่อมวลชนด้วย รวมทั้งพัฒนางานข่าวเชิงลึก เช่น มีข้อความที่น่าสนใจอันสืบเนื่องจากประเด็นข่าวจริงข่าวลวงที่เป็นกระแสหรือที่มีความสนใจในเชิงนโยบายและประโยชน์สาธารณะ ในโครงการ Cofact Journalism

เบื้องต้นโครงการโคแฟกต์ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ คือ สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) Center for Humanitarian Dialogue (HD) Friedrich Naumann Foundation for Freedom (FNF) ซึ่งดำเนินการโดยทีม ChangeFusion และ Opendream มีภาคีผู้สนับสนุนเนื้อหาอย่าง มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค Wisights รวมทั้งภาคีภาครัฐอย่าง สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ หรือพันธมิตรอย่างซัวร์ก่อนแชร์ รวมทั้งภาคีภาคประชาสังคม ในท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และองค์กรวิชาชีพสื่อ เป็นต้น

โครงการโคแฟกต์เชื่อว่าการแก้ปัญหาข่าวลวงในยุคดิจิทัลคือการทำให้ทุกคนกลายเป็นคนตรวจสอบข่าวหรือ Fact checker และสร้างพื้นที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงร่วมกัน โดยเปิดเวทีให้มีตลาดทางความคิดเห็นที่หลากหลาย (Marketplace of Ideas) แยกแยะได้ระหว่างข้อเท็จจริง (Facts) และความคิดเห็น (Opinion) โดยเชื่อมั่นในวิจารณ์ญานของสังคม ท้ายที่สุดแล้วถ้าไม่สามารถเชื่ออะไร ได้เลย ก็ไม่เชื่อไว้ก่อนจนกว่าจะมีการสืบค้นข้อเท็จจริงจนประจักษ์ร่วมกัน ย่อมดีกว่าการเชื่อไปโดยไม่ไตร่ตรอง หรือเชื่ออย่างมีดบอด ดังคำพูดของคุณอูเตอเรย์ ถึง ที่กล่าวไว้ในเวทีการประชุมที่กรุงเทพฯ ว่า “Blind trust is worse than no trust!” การเชื่ออะไรอย่างมีดบอดนั้นน่ากลัวกว่าการที่เราไม่เชื่อไว้ก่อน ดังนั้น โครงการโคแฟกต์จึงเชิญชวนประชาชนมาร่วมกันค้นหาตรวจสอบความจริงยุคข้อมูลข่าวสารเริ่มต้นจากเรื่องสุขภาพใกล้ตัวก่อน โดยเฉพาะในสถานการณ์โรคระบาดโควิด19 ที่คุกคามพลเมืองทั่วโลก ไวรัสที่มาพร้อมกับการระบาดของข้อมูลข่าวสาร (Infodemic) เพื่อสร้างสุขภาวะร่วมกันของสังคม (โครงการโคแฟกต์, 2564)

บทสรุป

ข่าวปลอมเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จหรือทำให้เข้าใจผิด มักมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเสียหายต่อชื่อเสียงของบุคคลหรือนิติบุคคล หรือสร้างรายได้จากการโฆษณา โดยรูปแบบของข่าวปลอมในปัจจุบันนั้นมีอยู่หลากหลายด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาเลียนแบบ ล้อเลียน เสียตสีให้รู้สึกขบขัน เนื้อหาชี้แนะให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง เนื้อหาแอบอ้างเป็นแหล่งข้อมูลหรืออ้างตัว

เป็นแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือให้ข้อมูล เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นเนื้อหาปลอมที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด การเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผิด มีการพาดหัวข่าว ภาพประกอบ ข้อมูลรายละเอียดไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื้อหาที่ผิดบริบท โดยมีเนื้อหาข้อมูลจริง แต่ใช้ไม่ถูกในบริบทหรือสถานการณ์นั้น และเนื้อหาที่หลอกลวง ซึ่งเป็นข้อมูลจริง แต่ใช้เพื่อเจตนาหลอกลวงให้หลงเชื่อ แต่ไม่ว่าข่าวปลอมจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตามย่อมสร้างผลกระทบในหลายมิติ ตั้งแต่ในระดับบุคคลอันเกิดจากความเข้าใจผิดซึ่งอาจส่งผลเสียต่อชื่อเสียงเกียรติยศ ชีวิตและทรัพย์สินแล้วยังทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม เช่น ข้อมูลเท็จทางด้านการเมือง หรือข่าวสถานการณ์ระหว่างประเทศที่บิดเบือน ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาระหว่างประเทศได้

ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอข่าวปลอมจึงนับได้ว่าเป็นการก่ออาชญากรรมอย่างหนึ่ง ต้องได้รับโทษตามกฎหมายตามเจตนาและรูปแบบเนื้อหาของข่าวปลอม ส่วนใหญ่แล้วข่าวปลอมมักจะมีคามผิดในฐานละเมิดดูหมิ่น และหมิ่นประมาท ก่อให้เกิดความเสียต่อบุคคลอื่น ซึ่งนับเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ หากมีการนำเสนอผ่านระบบเครือข่ายด้วย

แต่ถึงจะมีทั้งตัวบทกฎหมายและหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการสกัดกั้นการนำเสนอข่าวปลอมแล้ว ก็ยังมีการนำเสนอข่าวปลอมรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่เอื้อต่อการสร้างเนื้อหา วิธีการนำเสนอเนื้อหา และการแพร่กระจายออกสู่วงกว้าง จึงมีผู้ไม่ประสงค์ดีใช้ช่องโหว่ดังกล่าวสร้างและนำเสนอข่าวปลอมอย่างต่อเนื่องและมากขึ้นทุกวัน

ดังนั้น ตัวเราเองในฐานะผู้รับข้อมูลข่าวสารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวปลอมเพื่อพิจารณา แยกแยะ ข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามาหาเราอย่างมหาศาล โดยการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นการพาดหัวข่าว องค์ประกอบของข่าว ทั้งที่เป็นตัวอักษร ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว ตลอดจนการอ้างอิงแหล่งข่าว เป็นต้น เรียกได้ว่าเป็นการ “กัน ก่อน แก่” นั่นเอง

นอกจากนี้ หากสงสัยว่าจะตกเป็นเหยื่อจากข่าวปลอมแล้ว ยังมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการป้องกันและปราบปรามข่าวปลอมอีกด้วย โดยมีการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ ได้แก่ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และโครงการโคแฟค ที่ทำให้เราารู้ว่าจะสามารถขอความช่วยเหลือได้จากใครและติดต่อผ่านช่องทางอะไรได้บ้าง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2566, 2 มกราคม). “ดีอี เอส” เปิดสถิติเฟคนิวส์ ปี 2565 พบข่าวปลอมนโยบายภาครัฐครองแชมป์สูงสุด. สืบค้นจาก <https://www.mdes.go.th/news/detail/6383—อีดีเอส-เปิดสถิติ-เฟคนิวส์—ปี-2565-พบข่าวปลอมนโยบายภาครัฐครองแชมป์สูงสุด>.
- กองบรรณาธิการจุลสารราชดำเนิน. (2560). *เฟคนิวส์ (Fake News) วัชพืชแห่งวารสารศาสตร์ [จุลสาร]*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.

- เชมนิจ มาลาเว. (2563, 16 ตุลาคม). ยับยั้ง FAKE NEWS ด้วยรู้เท่าทันและรู้วิธีตรวจสอบ สร้าง “เช็คก่อนแชร์” ให้เป็น NEW NORMAL. สืบค้นจาก <https://www2.rsu.ac.th/sarnrangsit-online-detail/CommArts-Article18>.
- คมชัดลึก. (2564, 4 กุมภาพันธ์). มารู้จักศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่รวมดาวก่อนเค็ดปีก ‘เสียไป ไปอานนท์’. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/crime/457382>.
- โครงการโคแฟค. (2564, 15 กรกฎาคม). Cofact – Join us as a fact checker! ชวนทุกคนมาตรวจสอบข้อมูลข่าวสารร่วมกันกับเรา. สืบค้นจาก <https://blog.cofact.org/about/>.
- ชยพล ธาณินวัฒน์. (2562, 10 ตุลาคม). การบังคับใช้กฎหมายเพื่อรับมือกับข่าวปลอม (Fake News). สืบค้นจาก https://cdc.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2439.
- ณรัชชา นิลแก้ว, วชิรญาณ แก้วมณี, ส่องแสง ศรีหมื่น, เวชยันต์ ช่างรักษา, นิภา วิระสอน และจิรภัทร ศิริไธ. (2561). Fake News วิฤตศรัทธาต่อองค์กรสื่อ. ในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง Fake News วิฤตการสื่อสารในยุคดิจิทัล (หน้า 1-7). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช.
- ทีมข่าวไบรท์ทูเดย์. (2562, 21 สิงหาคม). 7 วิธีสังเกต ข่าวปลอม Fake News บนโลกออนไลน์ [รายงานพิเศษ]. สืบค้นจาก <https://www.brighttv.co.th/special-reports/7-how-to-observe-fake-news>.
- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. (2557, 2 มีนาคม). เปิด 5 แนวคิดรู้เท่าทันสื่อ-รู้ทันตัวเอง ก่อนโพสต์ ไลค์ แชร์. สำนักข่าวอิศรา. สืบค้นจาก https://www.isranews.org/isranews/27634-media_27634.html.
- นันทิกา หนูสม. (2561). ลักษณะของข่าวปลอมในประเทศไทยและระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอมบนเฟซบุ๊กของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ กองบัญชาการตำรวจสันติบาล. (2563, 19 กุมภาพันธ์). รู้จัก Fake News ทั้ง 7 รูปแบบ ที่อาจเจอทุกวันบน Facebook และ Twister. สืบค้นจาก https://www.sbpolic.go.th/news/รู้จักFakeNewsทั้ง7รูปแบบที่อาจเจอทุกวันบนFacebookและTwister_164.html.
- พิน พัฒนา. (2560, 15 มกราคม). รู้เขาลอกแต่เต็มใจให้หลอก รู้จัก ‘Fake News’ ข่าวปลอมออนไลน์ที่เราชักเอาจริงบ่อยขึ้นทุกวัน. สืบค้นจาก <http://www.kmutt.ac.th/organization/ssc334/asset5.html>.
- มติชนออนไลน์. (2562, 1 พฤศจิกายน). เปิดศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ รับเรื่องร้องเรียนผ่านไลน์ ‘บ๊ีกบ๊ิด’ นังผ่อ. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/crime/news_1736283.
- วารยา. (2566, 15 มกราคม). 10 สุดยอดทฤษฎีสมคบคิดฮิตทั่วโลกข้อเท็จจริงหรือเรื่องลวงโลกที่ (บางคน) รอคการพิสูจน์. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_46723.

- ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย. (2566, 15 มีนาคม). *ข่าวปลอมอย่าแชร์! ธนาคารออมสินเปิดกลุ่มเฟซบุ๊กเพื่อให้กู้เงิน*. สืบค้นจาก <https://antifakenewscenter.com/การเงิน-หุ้น/ข่าวปลอม-อย่าแชร์-ธนาคารออมสินเปิดกลุ่มเฟซบุ๊ก-เพื่อให้กู้เงิน/>
- ศูนย์วิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). *รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยปี 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2562, 30 ตุลาคม). *Fake News ลวงให้เชื่อ หลอกให้แชร์*. สืบค้นจาก <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/knowledge-sharing/articles/IFBL/FakeNews.aspx>.
- องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. (2563). *การเสนอข่าวลวง และข้อมูลบิดเบือน*. (คู่มือเพื่อการศึกษาและฝึกอบรม). กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป.
- BBC NEWS. (2564, 12 พฤษภาคม). *วัคซีนโควิด: กระทรวงดีอีเอสฯ สั่งฟ้องนักข่าวไทยพีบีเอสแพร่ข่าวปลอมหญิงแพ้ววัคซีน*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-57082921>.
- Desai, S., Mooney, H., & Oehrli, J. A. (2017, 6 June). *"Fake News," Lies and Propaganda: How to Sort Fact from Fiction*. Retrieved from <http://guides.lib.umich.edu/fakenews>.
- Nurse, M. (2016, 15 June). *Fake news and other types of misinformation defined*. Retrieved from <http://communicationscience.org.au/fake-news-and-other-forms-of-misinformation-defined/>.
- Sunny walker. (2560, 6 พฤศจิกายน). *สรุปปัญหาข่าวปลอมที่รุนแรง จนบริษัทโซเซียลต้องกลับไปรื้อนโยบาย ทบทวนตัวเองใหม่*. สืบค้นจาก <https://www.blognone.com/node/96867>.
- The European Association for Viewers Interests. (2016, 13 June). *Infographic: Beyond Fake News – 10 Types of Misleading News*. Retrieved from <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleadin>.
- The Standard Team. (2562, 1 พฤศจิกายน). *เปิดตัวศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ติดตามตรวจสอบข้อมูลสื่อออนไลน์ ตรวจเช็คข่าวปลอมได้ทันทีใน 2 ชั่วโมง*. สืบค้นจาก <https://thestandard.co/anti-fake-news-center-2/>.
- Wardle, C. (2017, 16 February). *Fake news. It's complicated*. Retrieved from <https://firstdraftnews.org/fake-news-complicated/>.
- Wineburg, S., McGrew, S., Breakstone, J. & Ortega, T. (2016, 5 July). *Evaluating Information: The Cornerstone of Civic Online Reasoning*. Stanford Digital Repository. Retrieved from <http://purl.stanford.edu/fv751yt5934>.